

KİTAP TANITIMI | BOOK REVIEW

(This article was checked by iThenticate.)

Gönderim Tarihi: 2.01.2020 | Kabul Tarihi: 24.07.2020

Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Klasik Geleneğin İyileştirilmesi)

(Ruth A. Wallace, Alison Wolf, çev: L. Elburuz, M. R. Ayas, Ankara: Doğu Batı Yay., 2012, 645 sayfa)
[ISBN: 978-975-6963-85-2]

Emine YİĞİT ARAS*

Atıf/Citation: Aras, Emine Yiğit, “Çağdaş Sosyoloji Kuramları (Klasik Geleneğin İyileştirilmesi)”. Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Journal of Düzce University Faculty of Theology] 4/1 (Bahar 2020): 82-87.

Sosyoloji eğitiminin önemli bir aşaması sayılabilecek kuramsal temel hem kendi günlük hayatımızı hem de dünyada olup bitenleri anlamlandırmamız açısından bize birçok faydalar sağlar. Kuramlar, doğal ve toplumsal gerçekliğin bir alanına ilişkin genelleştirilmiş açıklamalardır. Onlar, sosyal gerçekler ve ilişkilerle ilgili düşünme şablonlarımızdır. Ruth A. Wallace ve Alison Wolf tarafından kaleme alınan kitap, toplumsal kuramları bugün uygulanmakta olduğu şekilde tartışmakta ve çözümlemektedir. Kitap, toplumsal kuramı en çok etkileyen yazar ve sosyologların halen geçerli olan yaklaşımları ve çözümlenmeleri üzerine odaklanmaktadır. Çağdaş sosyoloji kuramları, klasik kökleri yani ilk dönem sosyologların kuramları anlaşılmadan ele alınmaz. Bu bağlamda kitap, kuramı inceleme ve anlamının en iyi yolunun, klasik, kurucu sosyologların eserlerinin, halefleri tarafından ne şekilde ele alındığına bakmakla mümkün olacağını ifade etmektedir. Yine klasik dönem sosyologlarının fikirlerinin, toplumsal gelişmeleri güncel olarak açıklamakta, nasıl kullanıldığını görmek de kuramları anlamak için iyi bir yöntemdir. Bu nedenle kitap, klasik kuramcılar ile çağdaş kuramcılar arasında hala geçerli olan bu süreklilikten ötürü Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Klasik Geleneğin Geliştirilmesi alt başlığı ile isimlendirilmiştir.

Okuyucu kitlesinin “sosyolojinin, sosyal dünyamızı anlamaya yaptığı katkıları ile ilgilenen kimseler” olduğu belirtilen kitap, özellikle üniversitede bir ders konusu olarak yer alan Çağdaş Sosyoloji Kuramları için başlıca bir ders kitabı olarak değerlendirilebilir.

* Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, ygt.emne@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6532-5170.

Kitap, okuyuculara, modern sosyoloji kuramı tartışmalarının bir özetini vermeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, sosyolojik kuramların, sosyologlara deneysel araştırmalarında ve dünyayı anlamlandırma çabalarında nasıl yol gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunun için kitapta belirli bir bakış açısının hem sosyolojik araştırmacılar hem de sıradan insanlarca, günlük olayları yorumlamada nasıl kullanıldığı ile ilgili örnekler yer almaktadır. Kitabın bu örnek araştırmalara yer vermesi, sözü edilen konuların anlaşılmasında çok önemlidir. Ayrıca bu araştırmalar konuyla ilgili diğer eserlerle karşılaştırıldığında ayırıcı bir vasıftır.

Kitap, dokuz bölümden oluşan hacimli bir çalışmadır. Toplumu anlamaya yönelik giriş ve sosyolojik kuramın yapısı konularının işlendiği birinci bölümden sonra sırayla, çağdaş sosyoloji kuramının başlıca beş bakış açısı olan; işlevselcilik, çatışma kuramı, simgesel etkileşimcilik, fenomenoloji ve akılsal seçim kuramları ile evrim ve modernlik, beden sosyolojisi, sosyobiyojoloji ve sosyolojik kuramın değerlendirmesinin yapıldığı sonuç kısmı ile çalışma tamamlanmaktadır.

Kitapta dikkat çeken bir husus, feminist kuramla ilgili ayrı, özel bir bölümün yokluğudur. Sebebinin geniş kapsamlı kuramsal yönelimlere dalmaktan kaçınmak olduğu ifade edilse de okuyucunun özel bir bölüm de feminist kuramla ilgili daha derli toplu ve anlaşılır bir bakış açısı elde edeceğini düşünüyoruz. Bunun yanında feminist kuram ile ilgili özel bir bölüm oluşturulmasa da ilgili bölümlerde özellikle feminist kuramcıların eleştirilerine sıklıkla yer verilerek, çalışmaları tartışılmaktadır. Kitap ile ilgili ayırıcı bir özellik olarak nitelenebilecek “günümüz toplumlarında kadınların rolü” son bölümde detaylı bir araştırma konusu olarak ele alınmaktadır.

Yine önemli bir araştırma konusu da “modern toplumun özelliği olan okul içi eğitim sistemleridir.” Kitapta yer alan sosyal kuramların bakış açıları ile okul içi eğitim ve kadınların rolü gibi modern sorunlara çözümler aranmaktadır. Kitapta önerilen bu iki araştırma konusu çalışmanın ayırıcı vasıfları arasında yer almaktadır.

Birinci bölümde, sosyolojik kuramın önemi ve yapısı üzerinde durulmaktadır. Sosyolojik kuramları birbirinden ayıran başlıca boyutlar; konular, yaklaşımın gerisinde yatan kabuller, yöntembilimi ve amaçlardır. Bölümde kapsamlı bir şekilde sosyolojik bakış açılarının makro, mikro çözümlene düzeyleri ve insana bakışı ele alınmaktadır. Yine insanın toplumsal eylem güdüsünün, değerlere veya çıkarlara yönelik olup olmaması ve tümdengelim veya tümevarım bilimsel yaklaşımlarından hangisini esas alan bir anlatım kullanıldığını ifade eden özet niteliğinde bir karşılaştırma tablosuna yer verilmektedir.

İkinci bölümde, işlevselcilik kuramının temel varsayımları ve anahtar kavramları, zihinsel kökleri üzerinde durulmaktadır. İşlevselciliğin organik sistem modeli gibi, birbiri ile ilişkili, denge içinde olduğu ifade edilir. İşlevselciliğin, toplumun birliğine ve üyelerinin paylaşmakta olduğu hususlara ağırlık verirken, çatışma kuramcılarının, toplum içindeki bölünme, çıkarlar peşinde koşmak gibi mücadeleler üzerinde durduğu vurgulanır. Kitapta bu türlü karşılaştırmaların

sıklıkla yer aldığı görülmektedir. İşlevselciliğin Emile Durkheim ve seleflerine uzanan entelektüel kökleri, Talcott Parsons (Büyük Eylem Kuramı), Robert K. Merton (Orta Büyüklükte Kuram, Sapma Kuramı) ve Yeni İşlevselcilik üzerinde detaylı olarak durulmaktadır. İşlevselciliğin anlamında bir modern havaalanı benzetmesinden faydalanılır ve havaalanının farklı kısımlarının, sistemi işler halde tutmak için nasıl bir arada (iş birliği) uyumla (karşılıklı bağımlılık dengesi) çalıştığına işaret edilir.

Üçüncü bölümde ise işlevselciliğe karşı en önemli seçenek olarak görülen çatışma kuramına yer verilmektedir. Havaalanı metaforu burada devam ettirilerek çatışma kuramında iş birliği ve karşılıklı bağımlılık dengesi üzerinde değil, rekabet eden topluluklar arasında değişen güç dengesi üzerine odaklanılır. Çatışma kuramının üç kabulü üzerinde durulur. Bunlar, ortak temel çıkarlar, çatışma kaynağı zorlayıcı güç, değer ve düşüncelerin ideolojik bir silah olmasıdır. Çatışma kuramcıları, çatışmanın bir gün ortadan kalkıp kalkmayacağı hususundaki görüşlerinde birbirinden ayrılmaktadır. Kitap bu ayrımda, Marksizm ve Yeni Marksizm'i, Frankfurt Okulu kuramcılarını ve Wright Mills ve Pierre Bourdieu'yü tartıştığı birinci gruptakilerin en çok Karl Marx'ın eserlerinden etkilendiklerini ifade etmektedir. Ralf Dahrendorf, Lewis Coser ve Randall Collins'in anlatıldığı ikinci gruptakilere, Marx etkisi hala belirleyici olmakla birlikte, en önemli kalıcı izini Max Weber'in çalışmaları olduğu belirtilmektedir. Bölümde, Weber ve Marx'ın güç, mevki ve meşruluk ile ilgili görüşlerinin entelektüel kökleri üzerinde durulur. Seçkinler kuramı ile Vilfredo Pareto, modern toplumun özelliğinin birbirine karşıt olan ekonomik toplulukların çatışması olduğuna inanan Veblen, çatışma çözümlemesinde esas geleneğin yanında farklı bir inceleme yaklaşımı olan Simmel, R. Park ve Chicago Okulu üzerinde detaylı durulmaktadır. Toplum, sınıf ve çatışmanın ekonomik temeli, kültür, ideoloji ve yabancılaşma, sınıf, devlet, toplum kavramları üzerinde durularak eleştirel kuram olan Frankfurt Okulu tartışılmaktadır. Eleştirel kuram ile ilgili çalışmaları ile bu yaklaşımı devam ettiren en önemli çağdaş kuramcı Jürgen Habermas, bölüm dördte ayrıntıları ile ayrıca ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, klasik ve modern toplumsal değişme kuramları üzerinde durulmaktadır. Evrim ve modernlik başlığı ile makrososyolojik bakış açıları ele alınmaktadır. Burada Karl Marx, Talcott Parsons, Jürgen Habermas ve Anthony Giddens'in evrim kuramları kapsamlı bir şekilde tartışılmakta ve Ulrich Beck'in çalışmaları tanıtılmaktadır. Kitapta Habermas'ın iletişim-eylem kuramı değerlendirilirken *Şeytan Ayetleri* kitabının yazarı Selman Rüşdi'nin Müslümanlarca yazılarından dolayı küfürle itham edilerek dini liderler tarafından öldürülmesinin caiz gösterilmesi ve daima polis kontrolüyle yaşamasından bahsedilmektedir. Bu örnekten hareketle kitabın yazarı Batılı aydınların, yazarların istedikleri her şeyi yazmakta özgür olmaları gereğine inandıkları ve dolayısıyla Müslümanların tutumunu kınadıkları ifade edilmektedir. Öncelikle yazar objektiflikten uzak, önyargılı ve Müslümanları genelleseyici bir örneğe başvurmuştur. Bu tutum eleştiriden daha çok batılı aydınların kendileri dışındaki toplumlara üstten bakışının, önyargısının bir dışı vurumu gibidir. İnsanların özgürlükleri sınırsız mıdır? Yazarlar her şeyi

yazma özgürlüğüne sahip midir? Bir hakaret, aşağılama ve kutsalları hiçe sayma söz konusu olduğunda başkalarının özgürlükleri tehdit edilmiş olmaz mı? Müslümanlar diye genelleme yapıldığı için belirtmeliyiz ki İslam dini daima sorgulamaya ve eleştirmeye teşvik eden bir dindir. Öyle ki Müslüman Kelamcılar, farz-ı muhâl diyerek Allah'ın varlığını bile tartışmışlardır. Bunun yanında sonsuz bir özgürlük alanı mümkün değildir. Dini değerlere saygısızlık, ideolojik yaklaşımlarla kutsalı yok saymak, dindarların inanç özgürlüklerine saldırıdır.

Beşinci bölümde, Herbert Blumer tarafından, toplumsal psikologların, insan tabiatı hakkındaki görüşlerinin farklılığını açıklamak için ortaya konulan simgesel etkileşimcilik terimi ve kavramın entelektüel kökleri üzerinde durulmaktadır. Simgesel etkileşimcilerin öncüleri ve ona katkı sağlayanlar; George Simmel, Robert Park, W.I. Thomas, Cooley, J. Dewey ve G. Herbert Mead, M. Weber gibi isimlerdir. Bölümde simgesel etkileşimciliğin, sosyal-psikolojik bir bakış açısı olduğu ve bir kişinin içsel düşünce ve duyguları ile toplumsal davranışı arasındaki etkileşime odaklandığı ifade edilir. Kitapta simgesel etkileşimciliğin insan davranışının dondurulmuş bir fotoğrafı yerine, hareketli bir resmi, tepeden bakış yerine, yakın çekim bir resmi olarak ele alınması gerektiği ifade edilmektedir. Yine simgesel etkileşimciliğin, diğer bakış açılarında olmayan kuramsal araçlar sağlayan bir bakış açısı kazandırdığı vurgulanmaktadır.

Altıncı bölümde, kitapta tartışılan diğer sosyolojik bakış açılarına kıyasla, en yeni olduğu belirtilerek fenomenoloji üzerinde durulur. Kitaba göre, çatışma kuramı gibi fenomenoloji kuramı da birçok sosyolojik çözümleme tipini kapsar. Ancak bu bölümde sadece en önemli olan üçünün tartışmasına yer verilmektedir. Fenomenolojinin, öğrenmiş olduğumuz kavramları olduğu gibi kabul etmememizi, dünyaya bakışımızı ve dünyada bulunuşumuzu sorgulamamızı istediği ifade edilerek adeta yabancı bir ülkeden ya da uzaydan gelen bir ziyaretçi rolünü almamız istenir. Örneğin; Fenomenologlar, “kadınların, çocuk doğurmalarına ilave olarak, çocukları beslemek ve büyütmede tek sorumluluk sahibi olmaları doğal mıdır?” sorusunu sorarlar. Bölümde, fenomenolojinin entelektüel köklerinde, Edmund Husserl ve Alfred Schutz gibi isimlerin tanımlamaları ve katkıları üzerinde durularak etnometodolojinin kurucusu Harold Garfinkel'e yer verilir. İnsanların günlük etkinliklerine verdikleri anlam ve bu etkinlikleri nasıl anladıklarını ifade eden etnometodoloji, simgesel etkileşimcilik gibi tümevarımlı toplumsal-psikolojik bakış açılarıdır. Bu bölümde ele alınan diğer bir isimde gerçekliğin toplumsal inşası başlığıyla Peter Berger'dir. Berger'in anahtar kavramları olan dışsallaştırma, nesnelleştirme, içselleştirme kavramları üzerinde durulur. Berger'in gerçekliğin toplumsal kuruluşu kuramının; toplumsallaşmayı, toplumun değerleri ve normların içselleştirilmesi olarak tanımlayan işlevselcilik gibi olduğu ifade edilir. Ancak, Berger'de birey toplumsal düzene karşı tavrı alabilecek niteliktedir ve toplumsal düzenin bir insan üretimi olduğu belirtilir.

Yedinci bölümde akılsal seçim kuramları üzerinde durulur. Akılsal seçim kuramları, insanların akılsal olduklarını ve hareketlerini, amaçlarına erişmekte etkili gördükleri araçlara da-

yandırdıklarını kabul eder. Kaynakların kıt olduğu bir dünyada bu, sürekli olarak değişik amaçlar için seçilecek araçları değerlendirmek ve aralarında karar vermek demektir. Bu türlü kuramların ekonomi ile çok yakından ilişkili olduğu ifade edilir. Çağdaş sosyolojide, akılsal seçim yaklaşımlarının ilk olarak "alışveriş kuramı" ile tanınmaya başlandığı ifade edilmektedir. Bölüm, antropoloji ve hediyenin önemi, ekonomi, kazanç ve fiyat kavramlarının irdelenmesi ile devam etmektedir. Özellikle bu kuramın son yıllarda çok dikkat çekmeye başladığı belirtilmektedir. Bütün akılsal seçim kuramlarının küçük topluluk durumlarındaki davranışı çözümlemekte kullanıldığında başarılı olduğu vurgulanmaktadır.

Sekizinci bölümde bedenin yeniden keşfi, beden sosyolojisi ve sosyobiyojoloji konuları yer almaktadır. Bölümün daha önceki basımın içeriğinden güncelleştirilerek, Foucault'un görüşlerinin genişletilmiş bir tartışması ile sosyobiyojolojik malzemeyi içerdiği ifade edilmektedir. Bölüm aynı zamanda bedenin sosyolojisini yaparak çağdaş sosyolojiye duyulan ilgide gelişmeyi de tartışıyor. Toplumbilimcilerin, toplumbilimini ve toplumu tanımlamakla sürekli meşgul oldukları vurgulanarak, klasik kuramcılar arasında bunu en etkileyici yapanın Durkheim olduğu ifade ediliyor. Durkheim, bireyden çok topluluğu vurgular. Fakat simgesel etkileşim, fenomenoloji ve akılsal seçim kuramcıları, topluluk davranışını ve toplumsal olayları anlamının yolunun, birey ile başlamak olduğunu savundukları ifade edilmektedir. Beden sosyolojisinde vurgulanan temel husus bireysel ve toplumsal hayat için bedenin ve fiziksel deneyimlerin çok önemli olduğudur. Sosyologların beden konusunda artan ilgilerinin sebebi, insanların arasında fiziksel sağlık, diyet, spor aktiviteleri, plastik cerrahi uygulamaları ve kozmetik ürünlerine olan merak ve ilginin artmış olmasına bağlanmaktadır. Daha önceki bölümlerde düşünceleri detaylandırılan Giddens, Habermas, Turner ve Foucault, bedenin temsili konusundaki fikirleri ile bu kısımda derinlemesine tartışılmaktadır. Bu bölümde, modern öncesi zamanlarda, devletin düzeni sağlamak için, işkence, dövme ve idamı kullandığı, modern zamanlarda ise, fiziksel cezanın yerine hapisanelerin geçtiği ifade ediliyor. Yine bedenlerimizin toplumsal olarak yapılandırılmış olup olmadığı tartışılarak, bedenin kültürel bir sermaye olduğu düşüncesine yer veriliyor. Akıl hastalığının bile toplumsal olarak yapılandırıldığı düşüncesinin tartışıldığı bölümde, hastalığa, tamamen biyolojik bir olay olarak bakmak ile tamamen toplumsal olarak yapılandırıldığını düşünmenin, aynı yıkıcı sonuca götüreceği belirtilmektedir. Nüfusları ve bedenleri düzenlemek alt başlığı ile tartışılan bölümde, yeni beden sosyolojisi, bedenlerimizin hem doğuştan var olduğu hem de toplumsal bir yapı olduğunu göstermektedir. Sosyobiyojolojinin doğal seçim kuramını davranışa uyguladığı, Sosyobiyojologların ise insan ırkının evrimin bir ürünü olduğunu ve bize genlerimiz yolu ile devasa miktarda bilgi nakledildiğini savundukları ifade edilir. Yine burada sosyobiyojolojinin kavramları, bencil genler, akraba seçilimi, biyoloji ve kültür kavramları tartışılarak, kurama getirilen eleştirilere detaylıca yer verilmektedir.

Dokuzuncu bölüm sosyolojik kuramın değerlendirilmesi ve sonuç kısmıdır. Bu kısımda modernlik ve postmodernlik konuları tartışılarak tarihsel eğilimlere yer verilmektedir. Tarihi olarak, sosyolojik kuramın takip ettiği yönü değiştiren etkenler üzerinde durularak, sosyologların, genel olarak farklı kuramsal bakış açılarının bir araya getirilerek, seçmeci/derleyen bir yaklaşımı benimsedikleri ifade edilmektedir. Aynı zamanda bölümde postmodernist eleştiriye yer verilerek, sosyolojik kuram ve anlayış ile çok yönlü bakış açılarının değeri üzerinde durulmaktadır. Postmodernistlerin ayırıcı vasıfları olarak, karşılıklı konuşmaya önem vermeleri, bilimsel akıl ölçütüne ve deneysel araştırmaya açıkça karşı çıkmaları gösterilmektedir. Bununla birlikte onlar, parçalanmış, çeşitlenmiş ve dağınık, tutarsız bir çerçevede yaşamakta olduğumuzu savunarak, aşırı bir görelilik ifade ederler. Burada, postmodernlikte iki ünlü isim, J. Derrida ve M. Foucault fikirleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmaktadır. Devamında, çağdaş sosyoloji kuramlarının konuyla ilgili tartışmalarına yer verildikten sonra kitapta bahsi geçen kuramlarla çözülebilecek iki problem, iki araştırma konusu olan okul içi eğitim ve çağdaş toplumda kadının rolü çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Kitap, Türkçe çağdaş sosyoloji kuramları alanında, sınırlı çalışmalar olduğu için çok önemlidir. Kitabın en son kısmında, "Çeviri İçin Birkaç Söz" başlığı ile, bugüne kadar söz konusu alanla ilgili, ortaya konulmuş diğer çalışmalara da yer verilerek hem ileri okumalar için yönlendirme yapılmış hem de tercüme çalışmalarının yaygınlaşmasının önemi vurgulanmıştır. Kitap, lisans ve lisansüstü öğrencilerin, araştırmacı ve sosyoloji ilgililerinin dikkatini çekebilecek bir niteliktedir. Çeviride toplumbilim ve sosyoloji kavramlarının her ikisinin de kullanılması yerine sadece biri tercih edilseydi daha bütünlüklü bir anlatım ortaya konabilirdi. Bunun yanında dil sade ve özverilidir. Yine son değerlendirme kısmında, eğitim ve kadın ile ilgili iki toplumsal soruna, sosyolojik kuramların bakış açılarını esas alarak, yaptıkları çözümler, karışık görünen kuramları, daha anlaşılır hale getirmektedir. Burada okuyucuya, sosyolojik kuramların toplumsal hayatın birçok bölümünü nasıl aydınlatığı ve bunu yaparken birbirleriyle çelişmek yerine daha çok birbirlerini tamamlamakta oldukları başarılı bir şekilde anlatılmaktadır.